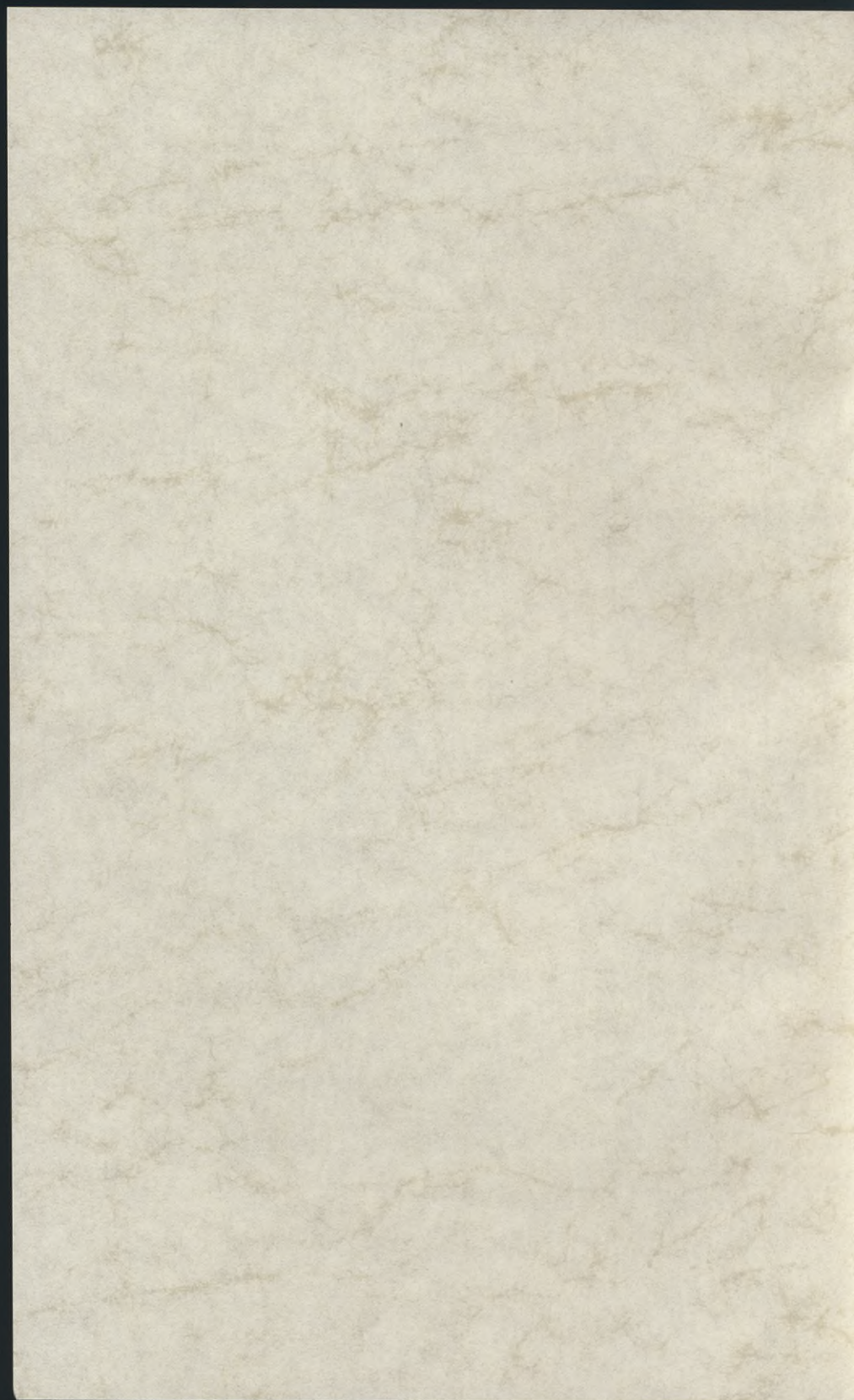

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

br Litt Sv

1771

TRANSACTS

ETISRU OSTAD

ERIK DEVIAND

17

1771

1874

[137] del
Sv
0-1

TANKEKORN

OM

LIFSELIXIRET I SKAPELSEN

SÄMT

ETISK FOSTRING

AF

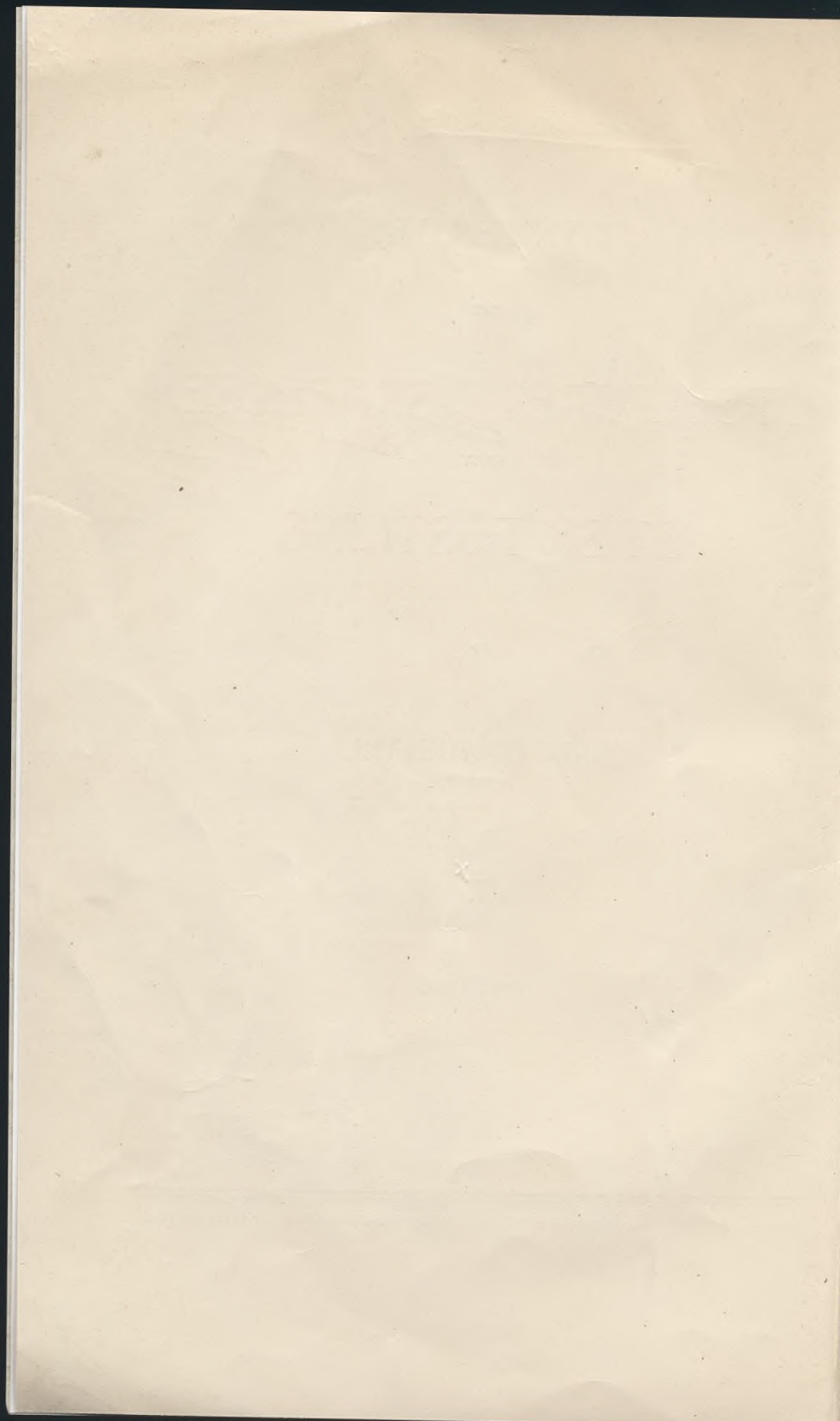
ERIK OFVANDAHL

I.^x

PRIS 50 ÖRE

Uppsala & Stockholm. Almqvist & Wiksells Boktryckeri-Aktiebolag (i distribution)

TANKEKORN

OM

LIFSELIXIRET I SKAPELSEN

SAMT

ETISK FOSTRING

AF

ERIK OFVANDAHL

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

TANKERÖRN

OR

LESEBOKEN I SKAPELSEN

OM

ETISK FÖSTRING

AF

ENRIG OYARINEN

UPPSALA 1906

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Tillägnad den mogna samhällskärleken — och Framtiden.

Mången har så lyckligt målat
Ungdomskärleken:
Erotikens sfärer strålat
Har vid målningen.

Kärleken uti etiken
Nu jag måla vill:
Mogna samhällserotiken
Må och få en drill.

Utan prästakrage vill jag
I naturen se:
Såväl gudlighetens vingslag
Som det ondas ve.

Samtiden må nu mig döma
Med godtycklighet,
Framtiden skall mig ej glömma,
Det jag säkert vet.

Introduktion.

När man säger Universitas Upsaliensis eller Upsala Universitet tro de okunnige, att man talar om två olika labrynter. Universitas ha till denna dag ansett att Olympen och Valhall äro namn på två olika sfärer. Denna okunnighet väckte min nyfikenhet att göra ett besök i Olympi-Valhall. Jag blef mycket välvilligt mottagen och när jag kom till Odin där han satt på sin af solstrålarne flödande Bredablick, bad jag honom rikta den på de fyra fakulteterna. — På min förvåning öfver, att han riktade den på Asien och icke på Upsala, svarade Odin att all svensk kultur kommer från Asien. — Jag passade emellertid på och frågade de fyra fakulteterna hvad de tyckte om mina dikter?

Antifakultetiska!

En svensk handverkare stöter sig icke gärna med de fyra fakulteterna hvarför jag öfverlämnade åt Olympi-Valhalls gudar all min diktning. De åtog sig välvilligt uppdraget. När det blef fråga om att äfven gudinnorna skulle deltaga, kom det dundrande från Thors hammare att »kvinnan tige i församlingen», hvarpå Loke genast invände att kvinnan i alla händelser hviskar sina instruktioner åt mannen när han går att verka i det offentliga. Denna hviskning skulle icke bevisa kvinnans intelligentia öfverlägsenhet, utan endast kjolsnittet omkring mannens byxor. Vidare var det fråga om att de olika gudarne skulle namngifvas för respektive artikel, men när de funno att äfven Loke skulle blifva med beslöts att icke utsätta namnen, hvarför läsaren med stöd af artikelns karaktäristik får gissa sig därtill.

Definition af lifselixiret.

Lifselixiret i skapelsen är de andliga känslöstämningar, som uppkomma vid förnimmelsen af sådana lifsytringar, som visa att *levandet*, så som Gud bestämt det i maningen att uträtta något, andligt eller världsligt, stort eller litet, lämnar angenämt medvetande hos en själf och andra.

Lifsytringar som visa, att *levandet* är fröjdesamt, och en rolighet.

Lifselixiret är *ett*, men har likasom den slipade diamanten många faser, hvilkas ljusbrytningars klarhet framträda och förhöjas genom den omsorg hvarmed vi söka, och lyckas framkalla det harmoniska. Alldeles som diamantsliparen söker få fram de största skönheter hos sin diamant.

Lifselixiret finnes icke allenast i det mänskliga sjäslifvet utan i allt skapat som växer och lever. Ja till och med i den inre kraft, som till exempel uppstår i en genom yttre kraft tillkommen rörelse hos ett klot.

Vi kunna omskrifva begreppet lifselixir med moral och sedlighet, och äfven då få vi, för att rätt kunna fatta Guds storhet i allt, i likhet med alla de tänkare som lärt om en verksamhet hos Gud och änglar, således verksamhetskällor utom det rent fattbara, antaga det utom människolifvet finnes äfven moral och sedlighet verksam.

Moral och sedlighet.

Eller efter försvenskad grekiska etik.

Altets gudomliga skapelser.

För att omöjliggöra misstron att etiken skulle kunna vara endast mänskliga funder, må vi påminna oss huru den i gudomligheten uppenbarar sig i allt skapat från det minsta till det högsta materielt fattbara, till den oförklarliga andliga förmågan hos människan att känna, och för sig själf och andra beskrifva och förklara känslor och andliga förnimmelser.

Altets omätlighet till tid och rum ger den mogne tänkaren en lugnande evighetskänsla eller aning, som denne med själens underbara förmåga i tankar och tal kan öfverföra till de, i dessa höga ting ännu icke till inblick komne barnen.

Och genom planeternas så att säga syskonkärlek och dragningskraft till hvarandra med iakttagande af gränsen för lugnande banan, utan störande ingrepp i hvarandras sfär; huru de belysa hvarandra icke allenast inbördes inom sitt eget system, utan äfven långt utom det, in i andra planetfamiljer, få vi en bild af de mänskliga familjebanden. Äfvenså när nya, ännu icke till familj bildade, kroppar, kometerna, komma inom redan sedan gammalt bildade familjers område och med nytt lif utveckla sig och bilda nya familjer med dem och sålunda blifva en uppfriskning och pånyttfödelse af den förr eller senare slocknande gamla familjens gudomligt höga anor.

Detta altets stora bild af människolifvet upprepas af hvarje dess del, hvilket vi tydligast kunna finna af en dess del som står oss närmast, vår moder jorden.

Hur etiskt¹ rent och högt allt ordnar sig hos vår moder jorden: Tagandes sitt lifs styrka af den närmaste hälsningen genom solen från Altets Skapare, låter hon sina haf och floder ingå brudelin med solens strålar, då dess frukt, den kristallklara vattenången förd af vinden och tagandes sin bröllopfärd genom rymden under durtoner från allt hvarmed den kommer i beröring, såsom trädens kronor, fåglarnes vingslag, till den öppna takåsgluggens vemodsfyllt varnande moll, för att afkyld i de högre luftlagren, som ett välgörande regn sänka sig ned till jorden, tagandes sitt tomtebo i bergkristallens salar, där diamantklara vattendroppar föra sin pliktmanande musik i porlande och droppande, sökande sig åter ut i det solbelysta lifvet i naturen. Tagandes, — vattendropparne — sitt lopp genom de många sjöar och floder som genomlöpa jorden till hafvet för att efter ny förmäling med solstrålarne återigen göra sin kretsång med ständig pånyttfödelse af materien, hvarunder alla Guds skapande meningar komma till sin höga fullkomning. Då bland allt hvad jorden under dessa meningar välsignande framkalla, såsom allehanda växter och djur, människan visat sig vara det högsta, hvilken under inflytande af dessa härligheter låter föra sig till Guds beläte eller de andliga egenskapernas högsta utveckling. Då hon slutligen får återlämna sitt lån till Skapelsen för förnyande lifsformer.

Etiken i skapelsen är en lika säker fakta som de etiska känslorna hos människan äro. Hvilken likhet mellan vattenådrorna å vår jord, och blod och nervådrorna i människokroppen, mellan planeternas banor i rymden och mänskliga individens bana genom lifvet, mellan vattenångans sträfvän till höjden och dess befruktande omfamning och skönhet i morgondaggen, dess återgång till bergkristallens undångömda vrå och människans sträfvän

¹ Jag ger altets företeelser etiskt innebörd, äfven om jag till äfventyrs får behålla det endast för egen räkning ännu ett sekel framåt; tron på Gud och Änglar, en tro så allmän och gammal, förutsätter för ofrigt att det finns etik äfven utom människokroppen.

efter höghet eller ära, för att, mättad däraf längta åter till enkla stugan vid skogens bryn. Min egen enkla stuga.

Som solens strålar	Som vattenången
Med vattenången	Från höjden längtar
Förening går.	Till bergets sal.
Så gosse, flicka	Så ålderdomen
I sin förening	Af ära mättad
Lifskronan får.	Far till Valhall.
Som stjärnehimmeln	Som klara källan,
Familj-indelad	Från berget kommen,
Lagbundet far.	Ger lif igen.
Så man och hustru	Så fäders andar
I samhälls-banden	Till nya slakten
Sin hugnad har.	För hälsningen.

Familjen.

De många floders kristallklara vatten som på den nordöstra delen af skandinaviska halfön genomlöpa vår moder jorden ha i sitt lopp tagit jordpartiklar i sin famn och i hurtig dans fört dem med sig in till hafvet. Därigenom ha under seklers lopp vattendropparne likasom velat närma sig modershjertat, jordens centrum, hvarigenom flodbäddarne blifvit högre och högre, teendes djupa sluttningar ned till flodens gungande lög.

Smäktande under flodelfvornas befruktande regnbågsskimrande slöjor och smekta af solstrålarne ha dessa sluttningar välsignats med den härligaste vegetation, och på sluttningens tinnar ha människofamiljer som goda grannar och trogna vänner byggt sina bo. Den merendels odlade vegetationen å dessa sluttningar användas i regel mera som förlustelseplats än som näringsfält; detta hindrar dock icke att barnen, när de få följa med sina föräldrar till staden, hafva med sig allehanda vår-, sommar- och höstblommor, såsom liljekonvaljen, syrenen icke att förglömma, som växa å dessa sluttningar, och fylla sin börs med slantar som de efter försäljning erhålla därför,

samt att de inhösta väldiga massor frukter från träd växta där och under hvars kronor de under sommaren lekt.

I sagostad vid sagolunden
 Sex flickor lekte hurtigt om
 Ett hjärteskratt och strax på stunden
 Sex gossar genast till dem kom.
 Med skalken i sitt öga fostrarn såg:
 Så par vid par vi vänta sedlighetens håg.

Där gick gossen i sin faders trädgård och tittade öfver till grannens flicka när hon var i sin faders trädgård. När gossen blef så stor att han kunde deltaga i jordbruksarbetet å fälten som fördjupade sig fram åt skogsbrynet vid motsatta sidan om »korps de logis», gingo gossens tankar, så ofta omständigheten det tillät, till trädgården och flickan i grannens trädgård. Vid ledig stund gingo såväl gossen som flickan gärna till trädgården, så gärna att föräldrarne snart i glädjeskimrande aning sågo huru gossen och flickan mer och mer byggde på den hjärtebrygga som för evigt skulle komma att sammanbinda deras jordelif. En vacker dag, när de voro hvarandra så nära att endast staketet och vägen mellan grannarnes gårdar skilde dem åt, hviskade också gossen öfver till flickan: Är det du? Flickan svarade: Ja, det är jag! Och från den stunden var deras hjärtebrygga färdig och deras förlofning firades när helgdagsklockan tonade.

När sex flickor lekte hurtigt om, sex gossar strax till lunden kom, har hitintills varit denne gosses och flickas högsta nöje. Äfven nu satte de stort värde på det blandade samkvämets nöjen, men endast i det fall att den utkorade var med. Då först, och endast då, kände de att de hade sällskap, och de stunder då de kommo alldeles för sig själfva tyckte de att sällskapstonen klang skönast, och etikens grundlagor orubbligast.

Sådan är den målning i de älskandes dragningskraft till hvarandra som i regel leker fram ur den sannt etiskt

målände pennan. Att ett och annat fall gifves då gossen i stället för att sitta öfver vägen som skiljer de båda grannarnas gårdar, med större förkärlek tittar öfver älven till flickan på andra stranden, förändrar ej saken mycket, han har då endast att taga familjens båt, och ro öfver till flickan, och säga till henne som hälsande där står: Är det du? Flickan svarar äfven då: Ja, det är jag, och helgdagsklockan tonar äfven då lika härligt till förlofningen: Ja, det kan äfven hända att gossen funnit sin utkorade på ännu längre afstånd från sitt hem. Saken förändras då endast så till vida att gossens föräldrar brukat sätta Brunte för sin nya schäs och med barnen i sina knän då och då hälsa på i det hem där gossen slutligen funnit sin utkorade, då han, sedan han blifvit så stor att antingen far eller mor måst lämna sin plats i schäsen åt gossen, då, framkomna och medan fäderna eller mödrarna språkande stiger in i gästbudssalen, gossen, som leder in hästen i stallet, hviskar till flickan som är behjälplig med att taga fram foder åt hästen: Är det du? Då flickan svarar: Ja det är jag! När sex flickor lekte hurtigt om. Sex gossar strax till lunden kom, har hitintills varit äfven denna gosses och flickas högsta nöje. Äfven nu satte de värde på det blandade sällskapnöjet, men endast i det fall att den utkorade var med. Då först, och endast då kände de numera att de hade sällskap. Och de stunder då de kommo alldeles för sig själfva tyckte de att sällskapstonen klang skönast, och etikens grundlagor orubbligast.

Det är gudaskapelsen som planlägger att dessa två hjärtan, och endast dessa två dragas innerligast till hvarandra, och likasom planeterna orubbligt under sin tillvarostid vidhålla sina en gång planlagda banor, likaså vidhålla de enskilda paren inom ett etiskt folk orubbligt genom lifvet sin dragningskraft till hvarandra.

Men hvarje etiker stöter på något oegentligt som återstudsat från historien om Adams och Evas fall — det var ju Eva som föll. Eget då att historien därom

kallas Adams fall. Eller måhända Adam icke var så god »man för sin hatt» som en handtverkare, hvarom vi nu vilja berätta.

En Pariserbjudning.

Det var en gång en handtverkare som jämte sin hustru kom på en »parisermodern» bjudning. När välringklockan tonade, kom kunglig sektern, som också var på bjudningen och bjöd handtverkarens hustru sin arm för att föra henne till bordet, och var det förstas meningen att handtverkaren i sin tur skulle föra sekterns hustru till bordet, och där underlätta hennes matsmältning med galanteriets konversation. Men det var vår handtverkare som satte stopp för sådana upptåger genom den klassiska förklaringen att han icke förde en annans hustru till bordet, och ej heller tillät sin hustru att föras dit af sådana befängdheter. Denne man var klassisk, ty i de flesta fall tycka äkta makar intill sena ålderdomen, lika som under sin förlofnings-tid, bättre om hvarandra än någon annan, och då är det gifvit att de hellre vilja vara vid hvarandras sida än vid någon annans. Och när äfven det mest vidriga »parisermod» icke genom någon sed vågat trotsa det gudliga, att nyförlovade skola föras till bordet af någon annan än sig själfva, samt med stöd af de obestridda exempel vi framställt kunna vi förklara dessa »parismoder» som brott mot etiken. Att etikens lagar i vissa fall kunna bjuda uppoffring hos oss själfva för att bereda oss själfva eller andra angenäma känslor, såsom att till exempel dela ett äpple, som man så gärna vill äta helt själf, med en annan, som icke har något, för att bereda denne glädje, hvilket på samma gång bereder glädje åt en själf genom medvetandet att ha gjort godt, och därmed undanröjt anledning till ånger öfver uraktlåten godhet, med själfanklagelse som följd.

Dessa etiska exempel äro mycket vanliga och kunna icke ha några tvifvelaktiga inflytanden på naturlagarna. Eller när till exempel en sysslolös person hjälper en annan att draga dennes kärra uppför en backe. Detta

exempel är dock mindre vanligt, det är vanligare att den sysslolöse låter den andra kraffa sin kärra upp för backen bäst han kan, men, utöfvade han dock denna etik hade den dock icke några tvifvelaktiga inflytanden på naturlagarna, emedan konsekvenserna icke kunna komma till några menliga förvecklingar, därigenom att den ene hjälper den andra uppför backen. Eller när en person återhåller sin frestelse att rifva sönder ett spindelnät, för att ej bereda spindeln obehag. Detta exempel är mycket sällsynt och det är endast originella personer som visa det. Det har dock icke några menliga inflytanden på naturlagarna, emedan den som icke rört spindelnätet för att ej göra spindeln obehag, därmed hvarken direkt eller indirekt gjort skada åt något annat skapat. Däremot om någon person af etiska själ icke vill slakta sina husdjur, som ganska sannolikt är anvisad människorna till all möjlig nytta, kan ju konsekvenserna blifva ganska tvetydiga. Den person, tillämpar således sundast de etiska lagarne, som är öm mot husdjuren, men när omständigheterna så kräfva slakta dem, och tillbakavisar de betänkligheter, mot såväl slaktandet af djur som ätandet af animalisk föda, som möjligen kunna uppstå, läggandes de människoliknande afgnagda benen lugnt på tallriken framför sig.

Sammaledes att som den konventionella sällskapstönen i den omtalade fina bjudningen bjöd, offra sig genom intimare umgänge med en person där kontrahenterna å ömse sidor helt naturligt ha sina hjärtats böjelser åt annat håll, kan icke kallas uppoffring i sant etiskt syfte, så mycket mer som man efteråt lätt kan komma att förtala en eller annan oegentlighet hos den som en sådan oetisk sed har påtrugat en samt konsekvenserna kunna föra till tvetydigheter af betänkligaste art. Vi kunna bestämt påstå att dessa seder icke låta förena sig med ett sant etiskt folk.

Det är inom det s. k. societetslivet som dessa brott mot etiken uteslutande förekomma. Men när vi helt säkert kunna antaga att i många fall förlofningen där är

lika varm som hos ett ofördärfvat folk, men hos de förra en kyla nästan i regel mellan makar förr eller senare uppstår äfven där förlofningen verkligen varit varm, och således icke varit en förlofning, byggd på ekonomisk beräkning, äro dessa seders etiska brott än mer bevisade.

— Societe! stöter icke detta på likhet med socialism? —

Då inga bedrägliga medel, såsom koketteri eller penningbegär, föregå förlofningen, ha de förlofvade valt den de funnit vara bäst af alla, och emedan man kan vara viss om det i minst nio fall på tio de personliga sympatierna finnas hos de förlofvade, kan man vara viss om att utsikten att till äfventyrs ha gjort ett dåligt val är ringa, och således de förenade ha all anledning att allt framgent anse hvarandras sällskap vara det förnämsta och inget sant nöje väntas af dem där icke båda äro lika intresserade i. Det säger sig själfvt att deras barn äro lika innerligen inneslutna i föräldrarnes sällskap. Och när en god far eller mor visar sig vilja leka med barnen, då öfverge de sina lekkamrater, om de ock hade alldrig så roligt, för att leka med föräldrarne, och goda föräldrar *kunna* leka som barn.

Det säger sig äfven själfvt att detta, när föräldrarne hälst vilja umgås med sig själfva och sina barn icke innebär att de icke kunna, vilja och önska språka, leka och vara glada äfven med andra människor och därigenom blifva ett godt exempel och en glädje för såväl barnen som alla hvarmed de komma i förbindelse.

Hälst invid din sida, gumman min

Vill jag vara.

Evigt vill jag vara gumman din

Hörs hon svara.

Arbeta vi skall ihop, och samla:

Barnen gifva.

Leka skola vi ihop, hur gamla

Än vi blifva.

Och barnaskaran i galopp

Hörs stämma in: Hej hopp.

Definition af etiken.

Moralen är känslan och sedligheten eller dygden handlingen i etiken. I människans gudaartade natur finnes lagarne för etiken tydligt nedlagda; huru man än genom synd dödar det gudaartade i sitt andliga lif förmår synden ändock icke döda Guds lagar. Etikens art är att bereda allt lif angenäma känslor, och hos människan och alla djur med hjärna förnimmes dessa känslor genom själen. Den enklaste formen af etik är ansvarskänslan och den finnes icke allenast hos människan, utan äfven från det vildaste odjur till blomman på marken. Etikens första höghet är att göra det angenämt för ens eget samvete, där känslan för rätt och sanning aldrig förnekar sig vare sig tidsandan är hög eller låg. Vore tidsandan gudomligt hög, vore samvete samt rätt och sanning onödiga begrepp; om ingen orsak till medlidande finnes, finnes det, pasivt taget, ej heller ingen samvetskänsla, om ingen orätt finnes, finnes det ej heller något begrepp om rätt.

Etiken har i första rummet rent andlig innebörd.

Likasom vi ej kunna tänka oss något mänskligt lif annorledes än i innerlig förening af kropp och själ, vore man, under trycket af våra dagars invecklade ekonomiska förhållanden frästad tro det etiken endast förekommer i innerlig förening med materiel egendom och andliga egenskaper. Men förvisso har etiken i första rummet endast rent andlig innebörd. Låt oss belysa en sådan rent andlig egenskap som synes vara gemensam för alla folk: Om till exempel en flicka förlorat sin ära och hon ingår ärligt menad förlofning med en annan man, än den som tagit hennes ära, utan att uppenbara för honom att hon förlorat den, så, om och inga som hälst ekonomiska följder stått eller stå i samband med denna ärans förlust, bereder hon ändock därmed denne godtrogne mannen oangenäma känslor af vidrigaste och betänkligaste art när han förr eller sednare får kunskap

om att han ingått förlofning med en ärelös. Skulle flickan före den nya förlofningen uppenbarat att hon var ärelös, så har hon därmed visat sin riktiga uppfattning af etiken för den stunden. Men mannens etiska känsla är förvillad om han, efter ett sådant meddelande stannar i förbindelse med henne. Ty, som redan antydts, hela mänskliga historien visar att de angenäma känslorna mellan man och hustru grumlas ända till omöjliggörande af sammanlefnad om någöndera, och isynnerhet kvinnan, förverkat sin ära genom att ha könsumgänge utan samhällets äktenkapliga sakrament.

Antag nu att mot en sådan ärelös flicka icke kan påvisas några som hälst ekonomiska följder och ej heller några fortsatta könsförbindelser med någon man och hon ändå har skamsens blygsel för det förflutna, är ju detta ett bevis att etiken som är en andlig företelse icke i allt står i innerlig förening med jordisk egendom.

Min vän, du må dig glädja, och tacka Gud i bön
För det vi jungfrur ha som liljor rena.
Men gå då ej och sudda. Ge dygdenom sin lön:
Gå ej och ängsligt bröllopet försena.

Vi skola framdeles visa att det förfärliga brott mot etiken, som ligger däri att den ena människan kan förföra och sedan blottställa den andra beror på dåliga exempel från *socialekonomiska missförhållanden*.

Ett annat bevis på att etikens verkningar kan hafva endast andlig innebörd ha vi vid rent personliga antipatier som då och då yppar sig: Ehuru dessa personer icke ha eller tänker att hafva några ekonomisk förbindelser med hvarandra bjuder dock en fin etik att de icke *visa* sina antipatier för hvarandra utan i stället på allt sätt motarbetar dem, motarbetar dem äfven under intrycket att det är både första och sista gången de träffas. Däremot om en person, utan afseende om antipatiska känslor finnas eller ej, visar den andre öfverlägsenhet endast därför att den andra är fattig eller kon-

ventionellt socielt ringa, då är det jordisk egendoms- eller sociell oegentlighet som, jämte en obyfsenhet hos den förra är så stor att tvifvel om hans mänsklighet kan uppstå, som är orsaken till att denne med sin förmenta öfverlägsenhet gör ett brott mot etiken. Det är sorgligt att det ännu kan talas om begreppet konventionellt socielt ringa. Det är sorgligt att det just är dessa missförhållanden som i regel framkalla brott mot etiken,

Dessa brott äro emellertid lika gamla som civilisationen, börjandes där blott några få människor gjorde samhälleligt förbund.

Dessa brott som ingen uppsåtligen vill göra, utan de äro endast ett oberäkande foster af syndafallet, — som klassiska tänkare kallat den kritiska framfarelse — verkar såväl hos den som utöfvar dem som ock hos den hvaremot de riktas, en känsla af beklämning som föder en längtan efter

Fostran.

Fostran, när den afser att fostra en själf, och fostring när den afser att fostra andra. Fostran eller moral och sedelära äro också grundlagen i all vår sedliga litteratur. Fostran, är den tanke som besjälur alla när hälst något brott mot etiken visar sig. Denna fostran synes visserligen hälst vilja taga karaktären af fostring — se det nyss sagda — men detta är endast skenbart och har sin förklaring i människornas gemensamma ansvarighetskänsla i allmänhet och i synnerhet inom familjebanden, men i verkligheten står den andligt höga människosjälens sträfvan innerst i att fostra sig själf. Fostran eller fostring är således en omskrifning af etiken.

Hvem är fostraren, och hvem skall fostras?

Det är ganska svårt att afgöra om det är barnen som icke har något syndaregister bakom sig, men står Gud lika nära som åldringen, står oss närmare som fostrare än åldringen som utan det att den står Gud lika

nära som barnen har en stor lefnadsvisdom bakom sig — men äfven ett stort syndaregister. — I tider där den offentliga fostringen, som naturligtvis måste ligga som grund för den enskilda, är monopoliserad för, genom idiotiska skolor till moral och seder förderfvade, aflönade ämbetsmän kunna vi bestämt påstå att barnen äro våra rätta fostrare.

Men äfven om fostringen vore monopoliserad för den moral- och sedligt kärnsunda ålderdomen hos allmogen befara vi att, äfven om vi tänka oss ett lefvande så sedligt rent att den åldrige icke lämnade något syndaregister bakom sig, människan dock alltid kommer att under sin lefnadsbana inympa en sinnesstämning i sorg eller svart som menligt inverkar på lifselexiret, då däremot barnet fostrar genom det gudomliga hos sig såväl i beteende som gladelig tro på etikens absoluta regim.

Etikens högsta innebörd är visserligen att man skall fostra sig själf, men detta har nu i alla tider visat sig vara ganska svårt, i det allt alltid endast högst få trots både inre och yttre fostringsansträngningar, blifvit välfostrade. Alla våra samhällsinstitutioner, eller andliga byggnader mera värtaligt sagt, äro också inrättade på ett sätt som förutsätter behofvet af yttre fostring; vi ha allehanda »myndigheter» hvars enda uppgift är att hålla ett vak-samt öga på det sätt huru vi tillämpa vår etik.

Men våra fostrare ha de aldrig lyckats blifva.

Victor Rydberg har, troligen omedvetet, angifvet att barnen äro våra rätta fostrare; det var vid ett barns död.

Och det enda berättigande för denna publikation är möjligen det nya och öfverraskande påståendet att barnen äro våra rätta fostrare, så länge de äro barn d. v. s. så länge vi icke hunnit med våra dåliga exempel beröfva dem det gudomligt mjuka, milda och enfaldiga som de besitta och som är grunden för all etik och enda vägen som icke afleder från Gud, och enda vägen som leder till jordisk salighet och himmelskt mål.

Barnen uppträda icke som våra pedantiska lärare, de säga icke: så skall du göra, utan de visa med sitt

gudomliga innebörd vägen till salighet. Du må ha huru rätt som helst när du förebrår en annan något oegentligt hos honom, så har du dock med denna förebråelse beredt honom en oangenäm känsla som är fullt berättigad emedan felet som han gjorde bär relativitetens art: hos ett dygdigt folk är det nämligen nästan en omöjlighet att se enskilda förseelser.

Och genom barnen ge Gud oss oupphörligen påminnelser om det dygdiga.

Barnen äro våra fostrare.

Barnasinnetts rena hjärta
 Sprider sol och ljus.
 Ljus i glädje, ljus i smärta,
 Ljus i armodshus.
 Första gången barnet skådar
 Jordiskt föremål
 Sprides ljus i slutna hjärtat,
 Om ock hårdt som stål.

Egoistens vrede mjuknar
 Inför barnets blick
 När den följer hårda dragen
 Tärd af osedsskick.
 Lumpenhetens kif och sinne
 Hos föräldrarne,
 Far sin kos när barnet deras
 Synes himmelskt le.

Barnets första steg på golfvet,
 Och dess himlasång,
 Lekande med allt, det sprider
 Glädje gång på gång.
 Snart ej längre nöjd med lek blott
 Frågar barnet mildt:
 Får jag gå och hämta mjölken?
 Tärka hvad jag spilldt?
 ∴ Bryt då icke barnets håg
 Märk, natur i bönen låg ∴

Nu, just nu hos barnet finnes
 Gudaanden hög!
 När det talar, genom tonen
 Melodier flög!
 Mjukt och lent till pappa, mamma.
 Blick och frågor gå.
 Vill du lära livvets mjukhet?
 Lär af barnet då?

Vidare nu märks hos barnet
 Längtan efter dåd:
 Får jag bära korgen mamma
 Med vårt brödföråd?
 Svarar du då hårdt så smyger
 Barnet gråtande
 Till lekstugan bakom planket,
 Syn's dock genast le.
 ∴ Barnet genast glömmet sorgen
 Beder än en gång om korgen ∴

När det i *sitt* hem får verka
 Vyssja dockan sin,
 Bjuda gästerna på »kaffe»
 I »Japans porslin».
 Ordna så i »kök» som »salen».

Gossen »vatten bär»
 Fram till »korna, får» och »hästar».
 Fantasi det är!
 ∴ Barnet genast glömmet sorgen.
 Syn's i sömn snart le. ∴

Kära mänsklighet hur kan du
 Vara grym och hård,
 När det barn vill göra nytta
 som står i din vård,
 Och så mildt och mjukt dig beder:
 Händer har jag två —
 Jag vill visa hvad jag duger
 Gagna dig också.

Märkom vi det gudeliga
 Som hos barnet fins
 Matta bort. För generationer
 Mänsklig bot ej vinn's!
 ∴ Har du själf, du själf från laster fritt dig.
 Ditt barn då icke heller harmfult tedt sig. ∴

Sanningen i bröstet ha vi
 Fått ifrån vår Gud.
 Striden ej i tiders tider
 Emot löftets ljud. —

Nu vid lekplats barnen leka
 Sommar, vinter, vår
 Uti toner hundravågig
 Hjärteskrattet går.
 Börd och stånd ej här beaktas.
 Jämnlighet! — Hur skönt!
 Hvarför ej för hela lifvet
 Akta hvad Gud krönt.

Ännu kraftigare vaknar
 Längtan efter id.
 Lifvets mångfald hemmet saknar;
 Saknar äflans strid.
 Glad i hågen gosse, flicka
 Ut i världen far,
 Ut i världen för att blicka
 Hvad den bjuda har.

Flicka ödmjuk, mån om heder
 Far till grannars blott. —
 — Kända anleten och seder
 Tryggar jungfrun godt.

Till kulturens centrum gossen
 Styr då kosan sin.
 Djarft men varsamt för han blossen,
 Vettets fackla in.

Ja, det här versmakeriet!

Den kritiske läsaren vore säkerligen nöjdast om hvarje Parnassens son eller dotter skrifver blott litet välformad värs, men den öfriga poesien i prosa.

Betänk om vi det gudeliga
Som hos barnet fin's
Matta bort. För generationer
Mänsklig bot ej vinn's.

Därmed har vi ganska dunkelt sagt hvad vi menat: Att barnen ifrån födelsen liknar Gud, och fortfar ända till sina 5—10 år att göra det i fromt sinnelag och *ödmjuka* tonfall i talet, trots våra ständiga exempel på ogudaktighet. Sekel efter sekel sänder Gud mäktiga andar som på ett gripande sätt målar vår ogudaktighet, och med gudaandens vältalighet varnar och leder oss, kraftigt betonandes huru skadligt vårt dåliga exempel är för barnen. Ständiga påminnelser ha vi genom barnens gudastrålande skönheter. Men sekel efter sekel fortfara vi med våra dåliga exempel i tal åthäfvor och vandel inför barnen. Trots vårt nervöst hårda tal, fortfar barnet i det längsta att tala mjukt och lent. Trots barnens mjukhet och mildhet i tal och åthäfvor är det ganska få af oss som däraf låter leda sig till etikens skönheter. Om vi komme till besinningen att om barnen icke sågo eller hörde några dåliga exempel skulle de, emedan människan *vill* det goda, *har* det goda med sig från födelsen, skulle de allt framgent bibehålla det andeligen sköna.

Nu förderfva vi emellertid detta hos barnen, och då måste de mottaga fostran utifrån, från sina föräldrar, som jämte *samtiden* just själfva förderfvat dem.

Fostran riktas på orätt föremål.

Etiken, det är maningen att bereda allt lif angenäma själskänslor, och dess högsta bud är att fostra sig själf. Betänk då att man genom dåliga *exempel* inför barnen bereder

dem ett helt lif af mer eller mindre oangenäma själskänslor därigenom att de *vilja* det goda men genom dåliga exemplens inöfningar omedvetet följa dem hvarpå återigen följer själföraktets oangenäma själskänslor. Därmed utöfva vi således omedvetet brott mot etiken. När vi så, med bibehållande af våra dåliga *exempel* söka fostra barnen som följt dem, och därmed, äfven med denna fostran, bereda barnen oangenäma själskänslor, göra vi medvetet brott mot etiken.

Dygden går fri, men lasten slås i fjättrar! Ha vi i större eller mindre grad gjort barnen lastbara, ha vi därmed en maning att fostra oss själfva— och *leda* barnen leda dem just under utöfvandet af det de förehafva. Att säga till ett barn: I dag har du varit elak, i morgon skall du vara snäll, föder endast bedrägliga villor. Om vi säga till barnen: Gör ingenting som du behöfver dölja för någon, ty du har intet nöje däraf under själfva utöfvandet, och det blir i alla fall förr eller sednare bekant och då har du både sorg och skam, eller om jag tiger med detta gagnar lika. Ja, vi tro att tigandet gagnar mäst! Endast genom egen fostran är det möjligt för barnet att få bort de oseder, vi genom våra exempel gifvit dem. Gud har i födelsen gifvit barnen ett klart begrepp om rätt och orätt. Det beror på huru de uppväxa, om de komma att följa Guds bud eller ej. Alla de maningar kristendomen gifvit oss har gagnat till intet. Lasten har under tiden tillväxt i antal och intensitet. Den större möjlighet som möjligen finnes nu, mot förr, att följa etikens lagar, beror på det framåt, framåt, Herren nedlagt i skapelsen.

Det är med kristendomsförmanaren, så som det ter sig för oss som med föräldrarne. Den ger dåliga exempel i sin egen vandel, och manar oss att icke följa exemplet, och, som vi framdeles skall visa lillämpar sina maningar på ett häpnadsväckande sätt.

Nu vilja vi med en liknelse varna föräldrar för öfverilning när de söka fostra eller leda barnen från fel som de genom sitt exempel gifvit dem.

Liknelsen. I samtidens, måhända andligt frostskaadade trädgård hade trädgårdsmästaren och hans hustru fått en liten planta att vårda. Fin, vek och mjuk var hon, och kunde till en början, efter vårdarnes godtycke, böjas ganska vårdslöst utan att taga någon synbar skada. Detta gjorde att vårdarnes vårdslöshet vid plantans behandling blef en vana; icke allenast mot denna planta, utan äfven mot andra som de fingo i sin vård; hade den första plantan tagit tydlig skada vid första vårdslösa behandling hade sannolikt de, fulla af fasa, häjdats sig vid behandlingen af såväl den ena som den andra plantan. Men emedan skenbarligen plantan icke tog skada blef den vårdslösa behandlingen en vana. Men det var endast skenbart, att den icke tog skada ty såväl den ena som den andra plantan tog någon sorts skada af den vårdslösa behandlingen och fingo slutligen för hvar och en fula buktigheter på sin ursprungligen sköna skapnad, som det då vid upptäckten var för sent att rätta, aldri minst genom våld.

Då först märkte vårdarne i sin själspegel hur ofta de burit sig orättvist och hårdt åt emot plantan = barnet — du har ju anat att vi med plantan menade barn.

Ja, de märkte att de alltför ofta burit sig illa åt emot barnet, och blefvo nu betagna af häpnad lika mycket öfver sina otympliga behandlingssätt mot barnet, som ock dess gudomliga förmåga att så länge, trots deras behandling kunna bibehålla sin ursprungliga skönhet.

Nu påminde de sig att barnen behandlat situationerna bättre än de.

Ehuru de alltför ofta talade i vrede och hårda ord, fortforo barnen i det längsta att svara mjukt och lent. Ehuru barnen fingo se och höra den ena osanningen efter den andra, fortfora de dock att i det längsta tala sanning. Ehuru de mången gång gråtit af bedröfvelse öfver något, blef det af föräldrar, och isynnerhet af grannar uppfattat och straffat som skrik i ilska. Nu fingo föräldrar och samtid se barnen behandla situationerna simpelt, höra dem tala i hårda ord, ljuga och skrika af ilska. Med fasa märker man då:

Har jag själf, jag själf från later fritt mig.
Mitt barn då icke håller harmfult tedt sig.

En familj kan emellertid icke vårdslösa sina barn, ty detta skulle uppskaka öfriga familjer till den grad, att de ingrepo däremot, utan sådana fador kan endast förekomma där vårdslösheten är allmän, där samtidsandan är ond.

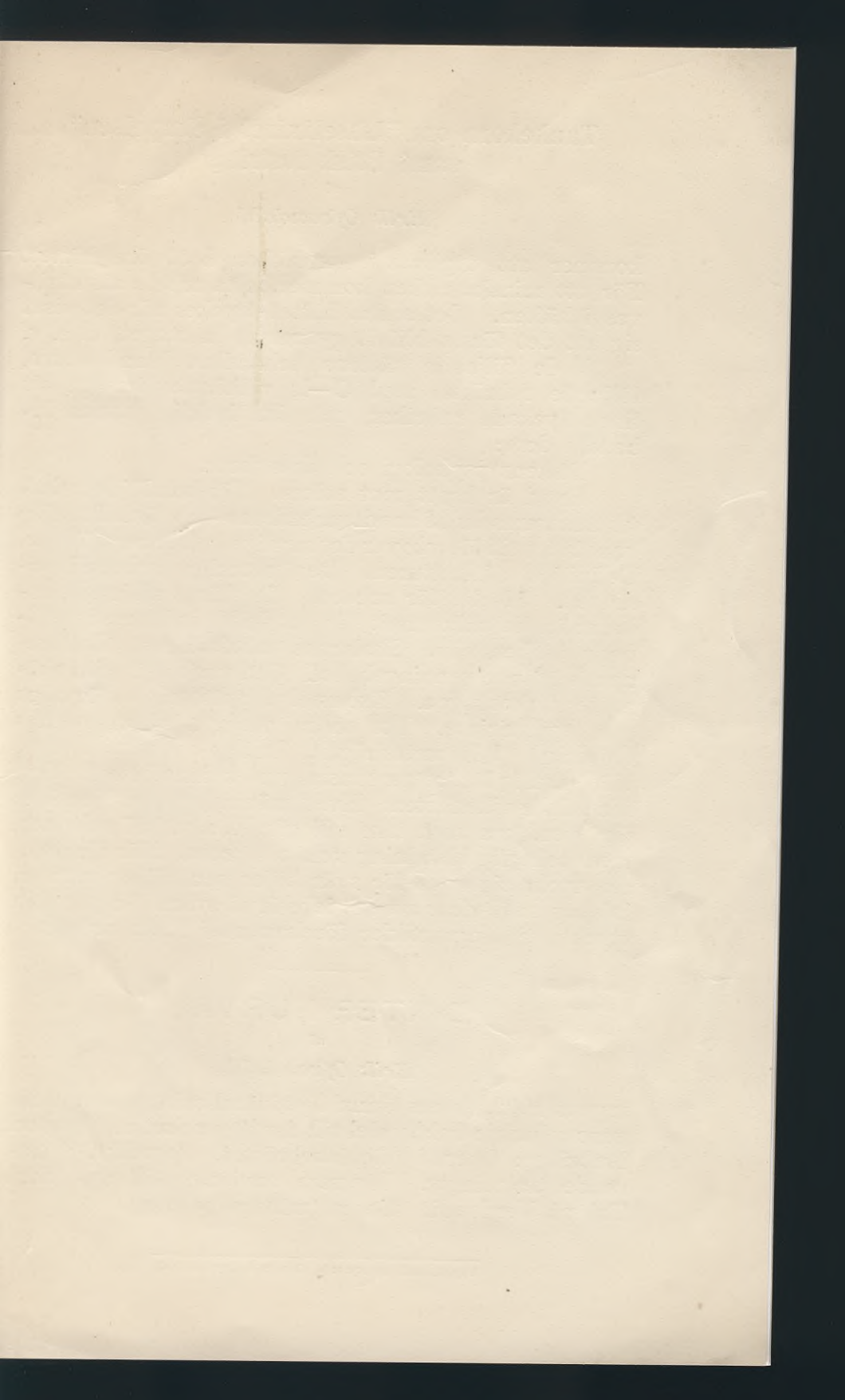
Lofsång.

Dock, vet att universum, i godhet, gör
Att ingen vill i uppsåt elak vara.
Vet, missförståndet oss endast för
Att hän i etiska brotten fara.

O, att vi snart upplefva får den stund
Då odlad själ skall blifva köttets herre
Så att, när blygt och härligt mognad knopp,
Sin rena kalk och sköna blad slår opp,
Den då ej rostas skall i missförståndets hus,
Men mättas af gudomlighetens ljus.

*Vi skola börja nästa häfte med en artikel under rubrik:
Hvad är, med ekonomiskt underlag, brott mot etiken.*

Tankekorn om "Lifselixiret i Skapelsen" samt Etisk fostring

af

Erik Ofvandahl

kommer att utgifvas i sex häften à 50 öre häftet. För att minska risken kommer detta arbete att utgifvas i häften. Det andra häftet tryckes när det visat sig att det första blifvit gynnsamt mottaget, o. s. v.

I de följande häftena behandlas, bland andra, följande rubriker, med O—ls välkända förmåga att finna lyckade rubriker, och lika lyckligt kunna behandla dem:

Etikens psykologi och dess faror.

Hvad är brott mot etiken. När husslöjdens *kultur* annammades af handtverkerierna, och *läskulten* förvandlades till *läsyrke* var det sorgliga kultururspåringar. Definition af kulturen. Den naturliga arbetsfördelningen. Idealet för arbetet. De flästa aflönade ämbetsmän ha tillkommit för att drifva in lönen åt aflönade ämbetsmän. Skolornas missfostring. Skolbarrens växande penningebehof. God varieté är den skönaste kyrkosången. Exempel på prästernas oförmåga som själasörjare. Ett andra exempel på prästernas oförmåga. I lasaretsfrågan. Inlägg om våra läkare. När manlig läkare ger massage på kvinnoformer. Den sexuella nyfikenheten. Hvad människan *kan* men icke får göra, kan men icke *vill* göra o. s. v. i 87 rubriker, med behaglig blandning vers och prosa. När författaren tyckt sig vara för svår höjer han själen med en lofsång som visar att det icke är så svårt. Inga redan tryckta tidningsartiklar förekomma i detta arbete.

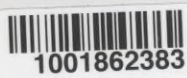
DIKTER I URVAL

af

Erik Ofvandahl,

tryckt 1902, finnes ännu i ett fåtal ex. och kunna fås genom hvarje bokhandel till det låga priset af 2 kronor. Rubriker: Opera i människobröstet. Sagodikt. Fostrande teckningar. Blygsam anvisning till ny Edda. Tal på Verdandi. Toner (mindre poemer).

1001862383

